

Jiří Bystřický

Medialita a problémy zprostředkování

„Moderní světový názor se hroutí, jestliže se skutečně za subjektem skrývají pozadí“.

V. Flusser

„Nic se nemá převzít bez prohlédnutí jen proto, že je to k dispozici a kdysi to mělo nějakou platnost...“

T. W. Adorno

I. Minimálně od doby Hegelova propracování dialektiky pochází novější tradice využívání pojmu zprostředkování, *mediace*, a to jako ukázání se skrze „*pohyb sebe sama*“, který umožňuje vyvstat určitému objektu v příslušném režimu zviditelnění, transparence.

V našem pojetí je ovšem pojem zprostředkování mírně rozšířen, neboť v sobě zahrnuje i určité prvky přenosu zviditelnění do jiného formátu, řekněme, že se jedná o transformace objektů do „mediální“ podoby.

Zprostředkování, *mediaci*, můžeme předběžně vymezit jako proces přenášení či převádění dat v rámci vyvstání či přesunu objektu: řekněme tedy jako určitou soustavu přenosů, která umožňuje transport dat pro zviditelňování.

Výchozím předpokladem tohoto pojetí je ovšem objasnění role pojmu „mediality“, řekněme rovnou „*přenositelnost*“.

Zastavíme se na chvíli u tohoto pojmu.

Základním prvkem *mediality* je instance *zpřístupnění rozdílů*.

Můžeme ještě doplnit, že se jedná především o „nastavení prahů“ pro zprostředkování rozmanitých toků dat, tedy o logiku rozhraní vesměs heterogenních světů.

Rozeznávat předmět např. ve vodě, ve vzduchu, tmě či světle nejprve předpokládá určitou míru koherence, spojitost a průchodnost prostředí, medialitu, tedy

nastavené polohy rozhraní, díky nimž vůbec můžeme v oněch odlišných prostředích „číst“ jakýsi předmět, byť v proměnlivých formách.

Medialita jako zpřístupnění rozdílů a přenositelnost tak vlastně vyjadřuje stav a možnosti celé oblasti mediace, je *dispozicí přenosu*, či jinak řečeno: celkovým rozsahem „možného“ zprostředkování, neboť je aktuálním stavem „propojitelnosti“ či průchodnosti mezi rozmanitými světy.

O optimální rovině „ukázání se“ a následného „čtení“ objektu bychom vesměs uvažovali tehdy, pokud by daný „předmět“ přesně odpovídal režimu mediality: to znamená, kdyby docházelo pouze k vlastnímu sebe-zprostředkování objektu. Toto je víceméně hlavní výchozí pozice Hegelova pojetí práce pojmu, např. tehdy, kdy se „předmět“ sděluje přímo skrze sebe sama, tedy stavu, který předpokládá myšlení při operaci s pojmy.

Neboť právě již zmiňované Hegelovo pojetí dialektiky využívá zamlčeného předpokladu možnosti čisté mediality.

Tedy takového stavu věcí, v němž myšlení svojí vlastní produkcí vyjadřuje veškeré odlišné jenom skrze sebe sama právě proto, že předpokládá čistou přenositelnost mezi myšlením, pojmy a tzv. „skutečností“, jež ovšem deklaruje jako odlišnost.

To ovšem dále znamená, že stav „ukázání se“ je plně zajištěn sebe-pohybem té které věci či objektu.

Jistě: tento ideální stav je pouze referenčním rámcem, který poukazuje na možnosti zprostředkování v jistém maximálním dosahu.

Z tohoto důvodu chápeme medialitu jako *interaktivní rozhraní*, řekněme jako *prostředí styku rozdílných světů*.

Jedná se tedy o míru možného propojení mezi heterogenními světy, v nichž je využíváno odlišných forem zprostředkování.

Potom samotné zprostředkování je dáno *rozsahem využití* mediality, či jinak řečeno, rozsahem využití parametrů styku.

Z toho vyplývá, že zprostředkování je odkázané na rozsah či rozpětí formátu mediality, na její „dynamické prostředí“.

Můžeme říci, že v systému zprostředkování se jedná vždy a hlavně o to, jaký typ propojení mezi heterogenními světy využíváme: jinak řečeno, jakou míru mediality pouštíme do hry.

Ještě jedno doplnění: při zprostředkování je naplno využíváno parametrů přenosu k tomu, aby „předmět“ mohl vyvstat a zároveň byl „ukázán“.

Hovoříme tudíž o dvou liniích mediality, které každé zprostředkování víceméně využívá: tedy „*ukázání se*“ a „*zprostředkování toho ukázání*“.

Nicméně je vhodné uvést ještě jedno doplnění:

Pokud by totiž „věci“ či určité stavy dat probíhaly po ose vlastní mediace aniž by tato byla námi rozpoznatelná, tedy neexistoval by pro ni vhodný interface, pak nedosáhneme na stavy mediality jako systému zprostředkování a ovšem i ukázání se, neboť nebude k dispozici žádný použitelný přepis z jednoho stavu přenosu na jiný.

Podmínkou je tedy soulad mezi transporty dat a lidskou percepcí.

II.

„To co se děje je o tolik napřed před tím, co si myslíme, před našimi záměry, že to nikdy nemůžeme dosáhnout a nikdy nemůžeme opravdu poznat jeho skutečnou podobu“.

R. M. Rilke

Druhá strana stejné mince, vlastní problematika zprostředkování vstupuje do hry v okamžiku, kdy připustíme, řečeno slovy V. Flussera, že za subjektem mohou stát pozadí.

Subjekt totiž tím, že aktivně konstruuje a participuje na tom, co poznává, nechtěně odsouvá předpoklady, přesněji „před-formáty“ této konstrukce někam za sebe, mimo dosah ukázaného.

Běžně tudíž vycházíme z domněnky, že subjekt je v tomto procesu určitou konečnou stanicí, výchozím a současně konečným bodem práce na objektu a už se netážeme, zdali náhodou nepoužívá, byť implicity, něco jako skryté pozadí k tomu,

aby předmět aktivity subjektu mohl vyvstat jako objekt: tzn. jako určitá forma ukázání.

V našem případě máme za to, že za subjektem je pozadí, a to celá oblast syntetizujících před-formátů, a právě toto pozadí lze označit jako medialitu.

Subjekt totiž nedisponuje, řekněme sám o sobě, v rámci své vlastní konstrukce, jakousi interní možností přepsání odlišných, heterogenních prostředí do jednoho jediného, cílového formátu, z něhož je vystavěn svět objektů.

K tomu potřebuje určité interaktivní rozhraní, to znamená medialitu.

Její specifický význam a vliv si lze přiblížit následovně:

K přímému „zpracování“ rozdílů nedochází až na úrovni subjektu, ale mnohem dříve: odlišnosti heterogenních světů jsou řešeny díky instanci syntetizace, která interakci mezi odlišnými řády umožňuje.

Lze tedy říci, že se jedná o dvě samostatné fáze zpracování dat, dvojí syntetizace heterogenních prostředí, kdy první fází je samotná role „před-formátů“, jež spočívá v přepsání heterogenních dat na určitou míru sjednocení.

Ve druhé fázi pak dochází k vyrovnávání rozdílů mezi nesourodými daty, která poté medialita „přeposílá“ na subjekt k dalšímu postupu spojování. Subjekt tudíž „nepracuje“ s odlišnostmi, které by nebylo možné spojit.

Vytváří si tak v jistém smyslu předem „programovaný“ svět objektů, aniž by musel vyrovnávat rozdíly, které jsou implicitní každé odlišnosti světů či prostředí.

Můžeme doplnit:

Každá dokončená „verze“ konstrukce světa vycházející ze subjektu je umožněna využitím daných, implicitních matric spojování odlišného, již zmiňovaných syntetizujících před-formátů, tedy určitého prostředí souladu heterogenity, jinakosti.

Především z tohoto důvodu je patrné, že koncepce subjektu vychází z předpokladu „zamlčeného“ využívání před-formátovaného „prostředí“ styku mezi jinak heterogenními světy.

Instancí propojení prostředí je právě medialita a subjekt ve skutečnosti „pracuje“ s již uzpůsobenými, zformátovanými výstupy z pozadí, které tvoří obě fáze syntetizace mediality, aniž na výstupních datech cokoliv mění.

V podstatě lze říci, že analogickou funkci plní např. pojem rychlosti, pokud jej chápeme jako součást programované produkce subjektu.

Neboť z hlediska náhledu na horizont rychlosti je předem přítomný prvek medialita, totiž před-formát čisté rychlosti a ta už vlastně plní jednu z jejích rolí.

„Čistá rychlost se současně stává výškou i délkou, alfou a omegou absolutní moci“ (Virilio: 2005:140)

Medialita jako syntetizující rozhraní např., rychlosti, viditelného, mizení atp., neustále generuje prostředí pro vnímání i vědění.

Toto je vlastní „pozadí“ subjektu, které je zapotřebí brát v úvahu. A to bez toho, abychom se tradičního pojetí subjektu museli zbavovat.

Subjekt jako před-sunutí stanoviska výhledu, z něhož je nahlížen svět sice stále a víceméně nutně vychází z dispozic dat, které využívá pro konstrukci světa objektů, ale tato data nejsou „čistým“ výstupem, ale již syntetizovanou složkou, kterou důkladně „přeposílá“ medialita.

Hlavní role subjektu se ukazuje teprve tehdy, když plně využívá rozsahu syntetizovaných dat a jejich pásma volnosti: především pak k tomu, aby v co nejširší míře zajišťoval spojení mezi heterogenními světy pro vlastní konstrukci objektu, kde účinně a občas i originálně aktivizuje dispozice zprostředkování: formy mediace.

Rozšiřuje tak „pole“ světa, který je subjektu tímto způsobem k dispozici a současně otevírá nové formy komunikace o tom, jak byl konstruován.

Komunikace o postupech, díky nimž je k dispozici určitá verze světa objektů je k použití právě jen tehdy, víme-li i to, jaké „prostředí“ jsme z možností mediality dokázali využít.

Obdobný rámec tohoto pojetí představuje např., Viriliova poznámka na adresu Bergsonova sporu s Descartem o tom, že duše není jenom myslící věc, ale rovněž

trvající věc: řeč je tudíž o ideji rychlosti, času či časovém intervalu, který je ve vědomí už produktem diference určité heterogenity.

A jako takovou ji ovšem musíme nejen akceptovat, ale především dále udržovat:

„...prvním produktem našeho vědomí je jeho čistá rychlost ve vlastním časovém intervalu, rychlost je ideou causalis, ideou před ideou.“ (Virilio: 1991:22)

Jinými slovy: S pomocí komunikace o předpokladech vzniku „objektů“ zjišťujeme nakolik jsme obeznámeni s procesem interakce na rozhraních, které medialita „přeposílá“ na subjekt, aby uměl rozeznávat i ta pásma dat - pro jejich spojování a řazení - která nejsou jen běžně obvyklá.

Aby subjekt dokázal využít práce subjektivity k „otevření prahů“, které umožňují pustit do světa reálného i formáty transgrese, které rozšiřují vlastní pole subjektivity.

Potom je totiž možné ukazovat další logiky spojování světů, které může subjekt rozeznávat, protože do hry jsou připuštěny i jiné typy mediace.

Zprostředkování tak nekopíruje už etablovaný a všeobecně přijímaný pohyb vnějšího světa objektů, ale může dodávat i nové linie výstavby pro další a jiné sjednocování heterogenity.

A to nejen v čistém pohybu v sobě samém jako je tomu v případě Hegelovy práce pojmů, ale právě ve všech ostatních případech, neboť si takto vytváří paradigma platnosti světa, který právě tímto způsobem tvoří.

Z tohoto důvodu jsou vztahy k medialitě a problémy zprostředkování obtížemi na straně subjektu: převážně pak na rovině zhodnocování linií a dat, které subjekt využívá pro konstrukci světa, a jež se mu právě díky již dlouhodobě etablované preferenci „ukazuje“ v jedné řadě či logice spojování, i v jednom režimu zobrazování.

Není náhodou, že oblast elektronické kultury je silně pod vlivem právě těch technologií, které přenosy „objektů“ ukazují jako simulované tvary, virtuální prostředí atp., neboť bezprostředně odkazují k jinému pozadí.

Jenom tím posilují předpoklad o programovaných prvcích konstrukce světa subjektu a tím i modelů komunikace, tedy v tom smyslu, že komunikované obsahy již předem odkazují na linie spojení a souladu, které subjekt využívá v rámci již historicky zažitého sjednocování jinak rozličných „prostředí“ mediality.

Hovoříme především o funkčních modelech lineárního čtení ve smyslu jazyka, písma, znaků či symbolů, tedy o lineární textuálnosti.

To je např., jeden z odkazů V. Flussera v případě role a významu aparátů, jejich programovaných prvků zprostředkování světa, který se přepisuje v logice technobrazů do našeho žitého světa jako jeho zcela samozřejmá součást.

III.

„Nic nenastává, všechno probíhá“.

P. Virilio

Z výše dosud uvedeného je zřejmé, že obsah pojmu mediality se poněkud rozšiřuje: není to už jenom prvek v systému zprostředkování, ale komplexní rozhraní, které naopak rozličné formy mediace umožňuje.

Z historického náhledu vzato je stále ještě možné chápat medialitu v poněkud užším vymezení a zároveň s časovou stopou jako např. u W. Benjamina jako „...bezprostřednost všeho duchovního sdělení“ (Benjamin:1998:13)

Nicméně s tím mírným posunem, ve kterém duchovní nemá charakter úzce spekulativní, ale spíše odkazující ke kulturní technice sdělování.

V silnějším slova smyslu lze tudíž vymezovat medialitu jako rozhraní, prostředkující mezi různými heterogenními vrstvami či světy.

Doplňme ještě na závěr, že jejím charakteristickým prvkem je určitá neviditelnost, či až příliš vysoká průhlednost pozadí.

Bývá totiž pravidlem, že s médií běžně zacházíme tak, aniž bychom si všimli jejich samotných: registrujeme pouze jejich výstup označovaný za sdělení či poselství.

Např. nevnímáme zvukové vlny, ale údery zvonu, digitální kódy a jejich seskupení čteme na mobilu jako zprávu, tedy klasický text, nečteme jednotlivá písmena ale slova a jejich prostřednictvím příběh, při sledování filmu v kině zapomínáme na plátno, stejně tak, jako při pohledu z domu do okolí téměř nevnímáme sklo v okenicích.

Ačkoliv tedy medialita je zatím spíše oním nevnímaným pozadím, zdá se, že v otázkách systému zobrazování a konstrukce objektů našeho žitého světa by měla být hodně na očích.

Minimálně už z toho důvodu, že samotný subjekt není jenom jakási výchozí instance náhledu či zobrazování, subjekt v souladu s pojetím Lacana předpokládá vědění a jedním z relevantních předpokladů je i znalost systémů mediací, které subjektu dodává právě ono syntetizující rozhraní.

Z hlediska vlivu a dosahu mediality lze tudíž hovořit o další vnitřní diferenciaci pojmu subjektu, především pak s ohledem na skutečnost jeho nově otevřeného pozadí.

Protože bude velmi mnoho záležet na přístupu k medialitě, řekněme k oněm výsostným postupům *rozhraní sjednocení* mezi odlišnými řády, tzn., komplexitou a reálným, s jejichž pomocí pak dokážeme porozumět rozdílům, které jsou nám tímto způsobem zpřístupněny a nacházet adekvátní vyjádření k roli subjektu ve světě, který není jenom a pouze mechanicky konstruován, ale především důsledně mediován.

A to i tehdy, kdy nám hrozí efekt překlopení rozhraní reálného směrem k nepravděpodobnému, k desinformaci, neboť „analogické přenechává své výsady numerickému“, (Virilio:2004:130) což znamená, že idea rychlosti je nyní komprimována na samotnou úroveň její akcelerace a odpoutání od vztahu ke skutečnosti našeho žitého světa.

Dost možná, že namísto *numerické pravděpodobnosti* bude nezbytné komunikovat o syntetizujícím porozumění celku reálného, jehož „tvář“ dosavadní koncepce subjektu ještě „garantovala“.

To znamená, využívat medialita i k tomu, co sama zakládá: totiž ke sjednocování.

Literatura:

- Adorno, T. W. (1997): Estetická teorie. Panglos. Praha.
- Benjamin, W. (1998): Agesilaus Santander .Herrmann&synové. Praha.
- Bystřický, J. (2002): Virtuální a reálné. Praha. Sofis.
- Bystřický, J. (2001): Mediální diskurs postmoderny. Karolinum. Praha.
- Flusser, V. (1999): The Shape of Things. Reaktion Books.
- Virilio, P. (1991) : The Aesthetics of Dissapearance. Semitext(e)
- Virilio, P. (2004): Informační bomba.Pavel Merhart.
- Virilio, P. (2005): Negative horizont. Continuum. London, New York.